

Влияние на ОСП на ЕС върху земеделските стопанства с различна специализация *

Доц. д-р СТЕЛА ТОДОРОВА
Докторант ПЕТЪР ПОЧАЛЕЕВ
Аграрен Университет – Пловдив
E-mail: stelatodorova_au@hotmail.com

Статията оценява влиянието на ОСП на ЕС върху земеделските стопанства в България с различна специализация. За тази цел е използван моделът РАМ (Матрица за анализ на политиките). Анализът е направен за четири основни култури през първите три години след присъединяването на България към ЕС. Изборът на тези култури е продиктуван от факта, че те са водещи в съответните направления на специализация на земеделското производство и биха могли да ни дадат представа как ОСП се отразява върху тези производства.

Заклучението, което можем да направим - ОСП оказва влияние върху стопанствата в зависимост от тяхната производствена специализация. Тя влияе положително върху зърнопроизводството и негативно върху лозарството, овощарството и зеленчукопроизводството. Предоставянето на финансова помощ на стопанствата по Програма САПАРД и земеделските фондове на ЕС за периода 2007-2013 г. ускори развитието на отделни отрасли и ги направи по-конкурентоспособни. Типичен пример са едрите стопанства, специализирани в зърнопроизводство. Не така стои въпросът при стопанствата, специализирани в отглеждането на зеленчуци и трайни насаждения, които не получават равностойна подкрепа.

Увод

Българското селско стопанство преживя тежък период на трансформация след 1989 г. Проведените реформи в сектора не дадоха очакваните резултати. Присъединяването на страната към ЕС през 2007 г. и достъпът до земеделските фондове за подпомагане на производителите допринесоха за съживяването на селското стопанство. В същото време все по-актуален става въпросът как ОСП на ЕС се отразява върху стопанствата с различна специализация.

Целта на настоящото изследване е да се оцени влиянието на ОСП върху земеделското производство и неговата специализация. Анализът е направен за четири основни култури: пшеница, грозде, домати и сливи, през първите три години от присъединяването на България към ЕС (2007-2009 г.). Изборът на тези култури е продиктуван от факта, че са водещи в зърнопроизводствената, зеленчуковата, овощарската и лозарската специализация. Това ще ни даде представа по какъв начин се е отразила ОСП на ЕС върху стопанствата, специализирани в съответните на-

правления, през първите години на приложение на ОСП.

Методика на изследването

За оценка на влиянието на Общата селскостопанска политика (ОСП) на ЕС върху земеделските стопанства с различна специализация в България е използвана матрицата за анализ на политиките (**РАМ - Policy Analysis Matrix**). Това е модел, който позволява да се направи подробен анализ на влиянието на прилаганата политика и да се определи обществената подкрепа за даден отрасъл. Разработен е от Monke и Pearson (Monke and Pearson, The policy analysis matrix for agricultural development, 1989). Днес Матрицата за анализ на политиките намира широко приложение в научните изследвания в много от развиващите се страни (Goldman et al., 1991; Harrigan et al., 1992; Kydd et al., 1997; Nelson and Panggabean, 1991; Scarborough and Kydd, 1992; Pearson et al., 1995; Yao, 1997) Този метод е използван и за оценка на вероятните последици от пълното членство на Португалия в ЕС - за нейното селско стопан-

ство (Pearson et al., 1987), и за същата цел в Естония (Yao, 1997) и Словашката република (Michalek, 1995). В свое изследване Nealson и Panggabean (1991) използват РАМ, за да анализират влиянието на индонезийската аграрна политика в областта на захарното производство.

Според Иванова (1997, 1999) анализът на матрицата на аграрната политика се основава на концепцията за разпределяемата ефективност, като отчита отклонението на практически постигнатото равновесие на пазара от равновесието при отсъствие на аграрна политика. РАМ анализът използва стандартният подход, че печалбата е равна на приходите минус разходите, като се отчитат както променливите, така и постоянните разходи за производството. За целите на този анализ разходите са разделени на две групи: разходи за суровини и материали, които са обект на международна търговия, и разходи за суровини и материали, които не са обект на международна търговия. Последните се наричат още разходи за вътрешни ресурси. Най-общо матрицата за анализ на политиките има следния вид:

	Приходи Revenues	Разходи за търгуеми суровини и материали Tradable Inputs	Разходи за вътрешни ресурси Domestic factors	Печалби Profits
Пазарни цени Market prices	A	B	C	D
Социални цени Social prices	E	F	G	H
Трансфери Transfers	I	J	K	L

като:

$$D = A - (B+C); H = E - (F+G); I = A - E; J = B - F; K = C - G \text{ и } L = D - H$$

Матрицата за анализ на политиките дава възможност да се изчислят и следните важни показатели за анализ на провежданата политика, а именно:

• **Номинален коефициент на защита (Nominal protection coefficient - NPC)**

Той показва степента, в която цените на вътрешния пазар за продукцията се различават от международните референтни цени. NPC се изчислява по следния начин:

$$NPC = (A) / (E)$$

• **Ефективен коефициент на защита (Effective protection coefficient - EPC)**

EPC представлява съотношението между добавената стойност по пазарни цени и добавената стойност по социални цени.

$$EPC = (A-B) / (E-F)$$

• **Коефициент на изразходвани вътрешни ресурси (Domestic resource cost ratio - DRC) - DRC = (C) / (E-F)**

DRC е използван от Бруно (1972) специално за целите на измерване на сравнителните предимства. С този коефициент може да се оцени икономическата ефективност при използване на вътрешните ресурси.

Оценка на влиянието на ОСП на ЕС върху земеделските стопанства с различна специализация

Резултатите от изчисленията на получените приходи, стойността на търгуемите и собствените производствени ресурси, както и реализираната печалба от един тон пшеница за годините от 2007 до 2009 г., са представени в табл. 1.

През 2007 г. производителите на пшеница реализират приходи по пазарни цени в размер от 232 лв. или с 16 лв. по-високи от съ-

щите, взети по социални цени. Това означава, че се наблюдава минимална подкрепа за производителите. В същото време разходите за търгуеми суровини и материали по пазарни цени, средно за тон пшеница, са с 12 лв. по-ниски от взетите по социални цени, а тези за вътрешни ресурси - по пазарни цени са по-ниски със 7 лв. от същите, взети по социални цени. Това означава, че производителите на пшеница са облагодетелствани и при закупуването на основните ресурси. Комплексното взаимодействие на получените приходи и направени разходи за търгуеми и собствени ресурси определят по-голяма печалба от един тон зърно по пазарни цени. Общият трансфер е положителен за производителите на пше-

Таблица 1. Матрица за анализ на политиките при пшеница (тон)
Table 1. Policy Analysis Matrix of wheat (t)

2007 г.				
	Приходи Revenues	Разходи за търгуеми суровини и материали Tradable Inputs	Разходи за вътрешни ресурси Domestic factors	Печалба Profits
Пазарни цени Market prices	232	176	48	9
Социални цени Social prices	216	188	55	-27
Трансфери Transfers	16	-12	-7	36
2008 г.				
Пазарни цени Market prices	246	184	50	11
Социални цени Social prices	223	198	57	-32
Трансфери Transfers	23	-14	-6	43
2009 г.				
Пазарни цени Market prices	273	202	56	15
Социални цени Social prices	232	204	59	-31
Трансфери Transfers	41	-2	-3	46

Източник: Евростат и собствени изчисления.
Source: Eurostat and own calculations.

ница и се равнява на 36 лв. за един тон. От табл. 1 се вижда, че ситуацията през 2008 г. е аналогична като тази през 2007 г. Наблюдава се повишаване на приходите на стопанствата по пазарни цени, които достигат до размер от 246 лв. за тон или с 10,32% по-високи от тези по социални цени. Налице е отново подкрепа за производителите. Реализираната печалба е в размер от 11 лв. по пазарни цени, а общият трансфер в полза на производителите възлиза на 43 лв. и е с 19,44% по-висок от този през предходната година.

Приходите от реализацията на един тон пшеница през 2009 г. са по-ниски по социални цени. Социалната цена на тон пшеница е с 41 лв. по-ниска от пазарната, което означава номинална подкрепа за производителите от 15,02%. Разходите за търгуеми суровини и материали по пазарни цени средно за тон пшеница са с 2 лв. по-ниски. Тук също се наблюдава трансфер на средства в полза на производителите. Разходите за вътрешни производствени фактори през изследвания период са сравнително ниски, като по социални цени

те са по-високи средно с 3 лв. за тон пшеница. Комплексното взаимодействие на получените приходи и направените разходи за търгуеми и собствени ресурси определят по-голяма печалба от един тон зърно по пазарни цени. Общият трансфер е положителен за производителите на пшеница и се равнява на 46 лв. за един тон.

От представените резултати за първите три години от присъединяването на България към ЕС може да се направи изводът, че прилаганата ОСП оказва положително влияние върху производството на пшеница. За по-пълно определяне на влиянието на ОСП върху земеделските стопанства, специализирани в производството на пшеница, в табл. 2 са представени основните показатели, определящи влиянието на прилаганата политика.

В изследвания период номиналният коефициент на защита нараства от 1,076 през 2007 г. до 1,177 през 2009 г., което потвърждава твърдението, че прилаганата селскостопанска политика оказва положително влия-

ние върху производството на пшеница. Ефективният коефициент на защита също нараства, като стойността му през 2009 г. показва, че добавената стойност по пазарни цени е 2,54 пъти по-висока от тази по-социални цени. Това потвърждава положителните стимули за производителите на пшеница от прилаганата политика. За измерване на сравнителните предимства се използва коефициентът на използвани вътрешни ресурси. При производството на пшеница за периода 2007-2009 г. той е със стойности от 1,695 през 2007 г. и 2 през 2009 г., което определя използване-

то на вътрешните ресурси като неефективно. Една от основните причини за това е сравнително малкият размер на стопанствата и невъзможността за максимално натоварване на наличната техника. Налице са и ниски конкурентни възможности.

В табл. 3 са представени приходите, разходите за търгуемите и вътрешните производствени ресурси при производството на домати през годините от 2007 до 2009 г.

Приходите от реализацията на един тон домати през 2007 г. по пазарни цени са с 94 лв. по-високи от тези по социални цени, кое-

Таблица 2. Оценка на равнището на подкрепа при производството на пшеница
Table 2. Assessment of the level of support in the case of wheat

Показатели Indicators	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Номинален коефициент на защита (NPC) Nominal protection coefficient	1,076	1,103	1,177
Ефективен коефициент на защита (EPC) Effective protection coefficient	2,005	2,491	2,536
Коефициент на изразходвани вътрешни ресурси Domestic resource cost ratio	1,695	2,029	2,000

Източник: Евростат и собствени изчисления.
Source: Eurostat and own calculations.

Таблица 3. Матрица на анализ на политиките при домати (тон)
Table 3. Policy Analysis Matrix of tomato (t)

	2007 г.			
	Приходи Revenue	Разходи за търгуеми суровини и материали Tradable Inputs	Разходи за вътрешни ресурси Domestic factors	Печалби Profits
Пазарни цени Market prices	814	179	349	286
Социални цени Social prices	720	131	357	232
Трансфери Transfers	94	49	-8	54
2008 г.				
Пазарни цени Market prices	794	187	358	250
Социални цени Social prices	704	128	341	235
Трансфери Transfers	91	59	17	15
2009 г.				
Пазарни цени Market prices	662	156	298	208
Социални цени Social prices	809	147	392	270
Трансфери Transfers	-147	9	-94	-62

Източник: Евростат и собствени изчисления.
Source: Eurostat and own calculations.

то оказва положително влияние върху производителите. В същото време разходите за суровини и материали по пазарни цени са по-високи от тези по-социални, което се отразява негативно върху производството. Разходите за вътрешни ресурси са значително по-високи от тези за търгуемите суровини и материали. Това се обяснява с използването на предимно ръчен труд при прибирането на продукцията. Те са по-ниски по пазарните цени с 8 лв. - от същите по социални, което оказва положително влияние. Печалбата, която реализират стопанствата, е в размер от 286 лв. Наблюдава се положителен общ трансфер към производителите в размер от 54 лв. за тон домати. Сходна е ситуацията и през 2008 г., като се наблюдава спад в реализираните приходи спрямо предходната година с 2,45%. Негативно влияние оказват разходите както за търгуеми материали, така и тези за вътрешни ресурси. Реализираната печалба е в размер на 250 лв., а общият трансфер в полза на производителите е в размер на 15 лв. или с 72,22% по-малък от този в предходната година.

Приходите от реализацията на един тон домати по пазарни цени през 2009 г. са със 147 лв. по-ниски от тези по социални цени. Наблюдава се номинална подкрепа за потребителите от 22,20%. Оттук може да се направи изводът, че ОСП оказва негативно влияние върху производството на домати. Разходите за търгувани суровини и материали по пазарни цени средно за тон домати са с 9 лв. по-високи. Тук също се наблюдава отрицателен трансфер на средства от производителите. Разходите за вътрешни производствени фактори през изследвания период са сравни-

телно високи, като по социални цени те са по-високи с 94 лв. за тон домати. Комплексното взаимодействие на получените приходи и направените разходи за търгувани и собствени ресурси определят по-голямата печалба от един тон домати по социални цени. Общият трансфер е отрицателен за производителите на домати и се равнява на 62 лв. за един тон. Оттук може да се направи изводът, че прилаганата ОСП оказва негативно влияние върху производството на домати.

За пълно определяне на влиянието на ОСП върху земеделските стопанства, специализирани в производството на домати, в табл. 4 са представени основните показатели, определящи влиянието на прилаганата политика.

Стойностите на номиналния коефициент на защита значително намаляват и през 2009 г. достигат до стойности от 0,818, което означава, че прилагането на ОСП в България оказва отрицателно влияние върху производството на домати. Ефективният коефициент на защита в конкретния случай показва, че добавената стойност по пазарни цени е едва 76,41% от тази по-социални цени през същата 2009 г., което потвърждава негативното влияние на прилаганата политика. Коефициентът на изразходвани вътрешни ресурси е със стойности от 0,59 до 0,450, което говори за едни сравнително добри конкурентни възможности при производството на домати.

В табл. 5 са представени средните приходи от реализацията и разходите при производството на сливи през годините от 2007 до 2009 г.

Получените приходи, стойността на търгуемите и собствените производствени ре-

Таблица 4. Оценка на равнището на подкрепа при производството на домати
Table 4. Assessment of the level of support in the case of tomatoes

Показатели Indicators	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Номинален коефициент на защита (NPC) Nominal protection coefficient	1,131	1,129	0,818
Ефективен коефициент на защита (EPC) Effective protection coefficient	1,078	1,054	0,764
Коефициент на изразходвани вътрешни ресурси Domestic resource cost ratio	0,592	0,621	0,450

Таблица 5. Матрица за анализ на политиките при грозде (тон)
Table 5. Policy Analysis Matrix of grapes (t)

2007 г.				
	Приходи Revenue	Разходи за търгуеми суровини и материали Tradable Inputs	Разходи за вътрешни ресурси Domestic factors	Печалби Profits
Пазарни цени Market prices	631	224	267	140
Социални цени Social prices	793	170	270	353
Трансфери Transfers	-162	54	-3	-213
2008 г.				
Пазарни цени Market prices	593	222	251	120
Социални цени Social prices	837	178	291	368
Трансфери Transfers	-244	44	-40	-248
2009 г.				
Пазарни цени Market prices	539	193	232	114
Социални цени Social prices	881	187	303	391
Трансфери Transfers	-342	6	-71	-277

Източник: Евростат и собствени изчисления.
Source: Eurostat and own calculations.

сурси, както и реализираната печалба от производството на един тон грозде за годините от 2007 до 2009 г. са представени в табл. 5.

През 2007 г. лозарите реализират приходи от един тон грозде в размер на 631 лв. по пазарни цени или със 162 лв. по-ниски от същите по социални цени. Наблюдава се трансфер на средства в полза на потребителите. Негативно влияние се наблюдава върху производителите на грозде и при закупуването на суровини. Разходите за търгуеми материали са с 54 лв. по-високи по пазарни цени, отколкото по социални. Разходите за вътрешни производствени ресурси през изследвания период са по-високи от разходите за търгувани ресурси, което се обяснява и със самата технология при производството и използването на повече ръчен труд. Разходите за собствени ресурси са с 3 лв. по-ниски по пазарни цени, отколкото по социални, което оказва положително влияние върху производството. Печалбата, която се реализира през 2007 г. от един тон грозде по пазарни цени, е в размер на 140 лв. Тя е сравнител-

но по-ниска от тази, изчислена по социални цени, в резултат на което се наблюдава отрицателен общ трансфер за производителите на грозде. Тя се равнява на 213 лв. за тон. През 2008 г. разликата между приходите, реализирани от продажбата на един тон грозде по пазарни и социални цени, е значително по-голяма от тази през 2007 г. и е в размер на 244 лв. Това се отразява неблагоприятно върху лозарите. Наблюдава се намаляване на разходите за суровини спрямо предходната година, но все още те остават по-високи по пазарни цени от същите по социални, което оказва негативно влияние. В положителна посока се променят разходите за вътрешни ресурси, които стигат стойности до 251 лв. или с 40 лв. са по-ниски от тези по социални цени.

През 2008 г. лозарите реализират печалба с 14,29% по-ниска от тази през предходната година. Общият трансфер на средства е отрицателен за производителите на грозде и е в размер на 248 лв. за тон. Приходите от реализацията на един тон грозде през 2009 г. са

по-ниски по пазарни цени. Пазарната цена на един тон е с 342 лв. по-ниска от социалната. Наблюдава се трансфер на средства в полза на потребителите. Разходите за търгуеми суровини и материали по пазарни цени средно за тон грозде са с 6 лв. по-високи. Това оказва негативно влияние върху производителите на грозде. Разходите за собствени фактори са със 71 лв. по-ниски по пазарните цени, отколкото по социални, което оказва положително влияние върху производството. След приспадане, от получените приходи, на разходите за търгуеми и собствени ресурси се получава печалба от един тон грозде по пазарни цени в размер от 114 лв. Тя е сравнително по-ниска от тази, изчислена по социални цени, в резултат на което се наблюдава отрицателен общ трансфер за производителите на грозде, който се равнява на 277 лв. за тон.

Горепосочените данни потвърждават твърдението, че в първите години от присъединяването на България към ЕС прилаганата ОСП оказва негативно влияние върху производството на грозде.

В табл. 6 са представени стойностите на основните показатели, определящи влиянието на прилаганата политика.

При производството на грозде номиналният коефициент на защита през изследвания период е с тенденция на намаляване на неговите стойности, като през 2007 г. е 0,795 и достига равнища от 0,612 през 2009 г. Тъй като е по-малък от 1, то прилаганата политика оказва негативно влияние върху производителите. Ефективният коефициент на защита също намалява, като за 2009 г. показва, че добавената стойност по пазарни цени е

приблизително $\frac{1}{2}$ от тази по-социални цени, което потвърждава негативното влияние на ОСП за производителите на грозде. При производството на грозде за периода 2007-2009 г. коефициентът на изразходвани вътрешни ресурси е със стойности от 0,428 до 0,334, което определя използването на вътрешните ресурси като ефективно.

В табл. 7 са представени средните приходи от реализацията и разходите при производството на сливи през годините от 2007 до 2009 г.

През 2007 г. производителите на сливи реализират приходи по пазарни цени в размер от 425 лв. или със 120 лв. по-ниски от същите, взети по социални цени. Това означава, че се наблюдава подкрепа за потребителите и е налице негативно влияние за производителите. В същото време разходите за търгувани суровини и материали по пазарни цени, средно за тон сливи, са със 7 лв. по-високи, което също се отразява неблагоприятно на производителите, докато разходите за вътрешни ресурси са с 6 лв. по-ниски, което има положителен ефект.

Комплексното взаимодействие на получените приходи и направените разходи за търгувани и собствени ресурси определят по-малка печалба от един тон сливи по пазарни цени, спрямо същата по социални. Общият трансфер е отрицателен за производителите на сливи и се равнява на 122 лв. за един тон. През 2008 г. реализираните приходи са с 5,41% по-високи, спрямо предходната година, но въпреки това се наблюдава отрицателно влияние върху производството. Общият трансфер на средства е отрица-

Таблица 6. Оценка на равнището на подкрепа при производството на грозде
Table 6. Assessment of the level of support in the case of grape

Показатели Indicators	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Номинален коефициент на защита (NPC) Nominal protection coefficient	0,795	0,708	0,612
Ефективен коефициент на защита (EPC) Effective protection coefficient	0,653	0,563	0,499
Коефициент на изразходвани вътрешни ресурси Domestic resource cost ratio	0,428	0,380	0,334

Източник: Евростат и собствени изчисления.
Source: Eurostat and own calculations.

телен за производителите и е в размер от 86 лв. за тон.

Приходите от реализацията на един тон сливи през 2009 г. са с 56,33% по-високи по социални цени и възлизат на 519 лв. В резултат на това се наблюдава подкрепа в полза на потребителите. Разходите за търгувани суровини и материали по пазарни цени средно за тон сливи са със 17 лв. по-ниски. Това оказва позитивно влияние върху производителите на сливи. Разходите за вътрешни производствени фактори през изследвания период са сравнително ниски. Те са с 21 лв. по-ниски

по пазарни цени, отколкото по социални, което също оказва положително влияние върху производството. След приспадане, от получените приходи, на разходите за търгуеми и собствени ресурси, се получава печалба от един тон сливи по пазарни цени, в размер от 149 лв. Тя е сравнително по-ниска от тази, изчислена по социални цени, в резултат на което се наблюдава отрицателен общ трансфер за производителите на сливи, който се равнява на 149 лв. за тон. Оттук може да се направи изводът, че прилаганата ОСП оказва негативно влияние върху производството на сливи.

Таблица 7. Матрица за анализ на политиките при сливи (тон)

Table 7. Policy Analysis Matrix of plums (t)

2007 г.				
	Приходи Revenue	Разходи за търгуеми суровини и материали Tradable Input	Разходи за вътрешни ресурси Domestic factors	Печалби Profits
Пазарни цени Market prices	425	146	88	191
Социални цени Social prices	545	139	93	313
Трансфери Transfers	-120	7	-6	-122
2008 г.				
Пазарни цени Market prices	448	155	92	201
Социални цени Social prices	498	127	85	287
Трансфери Transfers	-50	29	7	-86
2009 г.				
Пазарни цени Market prices	332	115	68	149
Социални цени Social prices	519	132	89	298
Трансфери Transfers	-187	-17	-21	-149

Източник: Евростат и собствени изчисления.

Source: Eurostat and own calculations.

Таблица 8. Оценка на равнището на подкрепа при производството на сливи

Table 8. Assessment of the level of support in the case of plums

Показатели Indicators	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Номинален коефициент на защита (NPC) Nominal protection coefficient	0,780	0,900	0,640
Ефективен коефициент на защита (EPC) Effective protection coefficient	0,686	0,789	0,561
Коефициент на изразходвани вътрешни ресурси Domestic resource cost ratio	0,216	0,247	0,176

Източник: Евростат и собствени изчисления.

Source: Eurostat and own calculations.

В табл. 8 са представени стойностите на основните коефициенти за определяне посоката на влияние на прилаганата политика при производството на сливи.

Както при производството на домати и грозде, и тук номиналният коефициент на защита е със стойности по-ниски от единица, което е индикатор за негативно влияние на прилаганата политика. Ефективният коефициент на защита също е със стойности под единица, което потвърждава негативното влияние на ОСП през изследвания период. Производството на сливи се характеризира със сравнително високи конкурентни възможности.

Заклучение

Изводът, който може да се направи от приложението МАП анализ, е, че ОСП на ЕС оказва различно влияние върху земеделските стопанства в нашата страна, в зависимост от тяхната производствена специализация. Установява се, че тя оказва положително влияние върху зърнопроизводството и негативно върху лозарството, овощарството и зеленчукопроизводството.

Предоставянето на финансова помощ на стопанствата по програмата САПАРД и земеделските фондове на Съюза за периода 2007-2013 г. ускори развитието на отделни отрасли и ги направи по-конкурентоспособни. Типичен пример са едрите стопанства, специализирани в зърнопроизводство. Не така стои въпросът при стопанствата, специализирани в отглеждането на зеленчуци и трайни насаждения. Земеделските стопанства с такава специализация не получават равностойна подкрепа, като се имат предвид особеностите на техните производства. Ето защо, имайки предвид концентрацията на значителна част от субсидиите в малък брой големи стопанства, Европейската комисия предложи въвеждането на лимит на директните плащания за големите бенефициенти.

ЛИТЕРАТУРА

Икова, Й. 2000. Аграрните реформи в страните кандидат-членки на ЕС. Международна

Юбилейна научна конференция - Икономиката и развитието на обществото, Варна 2000 г., с. 227-237

Goldman, R., H. Grodzins, C. Mann. 1991. *Economic Analysis of Agricultural Policies: A Basic training Manual with special Reference to Price Analysis*, Harvard Institute for International Development and FAO, Rome.

Ikova, J., S. Todorova. 2013. Current conditional and perspectives for the development of agriculture in the South Central region of Bulgaria, "The Economies of Balkan and Eastern Europe Countries in the World" EBEEC, Istanbul, Turkey.

Ivanova, N. 1997. *Statutory and Actual Nominal Protection on Agricultural and Food Products in Bulgaria and Impact on Producers - Consumers*, Background Paper for FAO project TCP/BUL/7821.

Ivanova, N. 1999. *Economic Assessment of Agricultural Market Distortions in Bulgaria during the Transition: PAM analysis*. Bulgarian Journal of Agricultural Science, 5, pp. 683-690

Kydd, J., R. Pearce, M. Stockbridge. 1997. *The Economic Analysis of Commodity Systems: Extending the Policy Analysis Matrix to Account for Environmental Effects and Transaction Costs*. Agricultural Systems, 55 (2), pp. 323-345

Michalek, J. 1995. *An Application of the Policy Analysis matrix for an Evaluation of Agricultural Policies in the Slovak Republic*. Oxford Agrarian Studies, 23 (2), pp. 177-196

Monke, E., R. Scott, Pearson. 1989. *The Policy Analysis Matrix For Agricultural Development*.

Nelson, G., M. Panggabean. 1991. *The Costs of Indonesian Sugar Policy: A Policy Analysis Matrix Approach*. American Journal of Agricultural Economics, pp. 703-712

Yao, S. 1997. *Comparative Advantages and Crop Diversification: A Policy Analysis Matrix for Thai Agriculture*. Journal of Agricultural Economics, 48 (2), pp. 211-222

Impact of the EU CAP on the Agricultural Farms with Different Specializations

S. TODOROVA, P. POCHALEEV
University of Agriculture – Plovdiv

(Summary)

This paper assesses the impacts from implementation of EU CAP on agricultural farms with different production specialization. For this aim we use

the model of **Policy Analysis Matrix**. The analysis is for the four major crops: wheat, grapes, tomatoes and plums in the first three years of the accession of Bulgaria to the EU (2007-2009 years). The choice of these crops is dictated by the fact that they are leading the grain, vegetable, horticultural and viticulture specialization and this will give us an idea how to reflect the EU CAP on farms specialized in their respective fields in the first years of application of the CAP.

The conclusion that can be drawn from applications PAM analysis is that the EU's CAP has an impact on farms in our country, depending on their manufacturing expertise. It was found that it has a

positive impact on grain production and negatively on viticulture, horticulture and vegetable-growing. Providing financial assistance to farms and SAPARD agricultural funds of the Union for the period 2007-2013 has spurred the development of individual industries and make them competitive. Typical examples are large farms specialized in grain production. Meanwhile agricultural holdings with other specialization do not receive equivalent support taking into account the peculiarities of their proceedings.

Key words: CAP, farms, specialization, agricultural policy

Статията е постъпила в редакцията на 21.XII.2013 г.

* Статията не е представена на Българо-полската конференция.